

Sdělení Komise o určení výše škody v žalobách o náhradu škody při porušení článku 101 nebo 102 Smlouvy o fungování Evropské unie

(Text s významem pro EHP)

(2013/C 167/07)

1. NÁHRADA OSOBÁM POŠKOZENÝM V DŮSLEDKU PORUŠENÍ PRÁVA HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽE: PROBLEMATIKA URČENÍ VÝŠE ŠKODY

1. Porušení článku 101 nebo 102 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU), dále jen „pravidel hospodářské soutěže EU“, způsobuje celkovému hospodářství značnou újmu a brání řádnému fungování vnitřního trhu. Aby takové újme zabránila, je Komise oprávněna uložit podnikům a sdružením podniků pokuty za porušení pravidel hospodářské soutěže EU ⁽¹⁾. Pokuty ukládané Komisí mají mít odrazující účinek, a to buď ve vztahu k uložení pokut konkrétním dotčeným podnikům (konkrétní účel) nebo ve vztahu ke všem ostatním podnikům (obecný účel), což má odrazovat podniky od toho, aby jednaly či pokračovaly v jednání v rozporu s články 101 a 102 ⁽²⁾.
2. Porušením článku 101 nebo 102 SFEU je způsobována navíc i újma spotřebitelům a podnikům. Každý, kdo utrpěl újmu v důsledku porušení pravidel hospodářské soutěže EU, má nárok na náhradu škody. Ta je, jak opakovaně zdůraznil Soudní dvůr ⁽³⁾, zaručena právem EU. Zatímco pokuty mají odrazující účinek, smyslem žalob na náhradu škody je kompenzovat škody způsobené v důsledku porušení. Účinnější prostředky právní nápravy, jichž by mohli využít spotřebitelé či podniky v souvislosti s vymáháním náhrady škody, by rovněž byly přínosem, pokud jde o odrazování od budoucího možného porušení a větší míru dodržování těchto pravidel ⁽⁴⁾.
3. Podstatným problémem, s nímž se setkávají vyšší a obecné soudy a strany řízení při projednávání žalob o náhradu škody, je způsob, jak určit výši utrpěné škody. Toto určení se provádí porovnáním skutečného stavu žalující strany se stavem, v němž by se tato strana nacházela, pokud by k porušení nedošlo. Při hypotetickém hodnocení možného vývoje stavu na trhu a jednání tržních subjektů, k němuž by došlo, nebyla-li by porušena pravidla hospodářské soutěže, často vznikají složité otázky týkající se konkrétních hospodářských hledisek a zvláštních aspektů práva hospodářské soutěže. Soudy a strany řízení musí čelit těmto otázkám ve stále větším rozsahu, a to i ve vztahu k metodám a postupům jejich řešení.

2. VZTAH MEZI PRAVIDLY A ZÁSADAMI PRÁVA EU A VNITROSTÁTNÍM PRÁVEM

2.1 *Acquis*

4. Články 101 a 102 SFEU spadají pod oblast veřejnoprávní úpravy ⁽⁵⁾ a mají klíčové postavení z hlediska fungování vnitřního trhu, který zahrnuje systém, jenž má zajišťovat, aby hospodářská soutěž nebyla narušována ⁽⁶⁾. Tato ustanovení Smlouvy zakládají práva a povinnosti ve vztahu k jednotlivým osobám,

⁽¹⁾ Viz čl. 23 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 1/2003 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy ve znění pozdějších změn, Úř. věst. L 1, 4.1.2003, s. 1. S účinkem ode dne 1. prosince 2009 se ze článků 81 a 82 Smlouvy o ES staly články 101 a 102 SFEU. Jejich obsah však zůstal zachován.

⁽²⁾ Pokyny Komise pro výpočet pokut uložených podle čl. 23 odst. 2 nařízení (ES) č. 1/2003, Úř. věst. C 210, 1.9.2006, s. 2, odst. 4.

⁽³⁾ Věc C-453/99, *Courage a Crehan*, [2001] Sb. rozh. I-6297 a spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, [2006] Sb. rozh. I-6619; Věc C-360/2009, *Pfleiderer*, [2011] Sb. rozh. I-0000.

⁽⁴⁾ Věc C-453/99, *Courage a Crehan*, (pozn. č. 3), bod 27; Věc C-295-298/04, *Manfredi*, (pozn. č. 3), bod 91.

⁽⁵⁾ Spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, 2006, Sb. rozh. I-6619, bod 31.

⁽⁶⁾ Protokol ke Smlouvě o Evropské unii (č. 27) o vnitřním trhu a hospodářské soutěži.

ať již se jedná o podniky či spotřebitele. Taková práva jsou součástí jmění jednotlivců⁽¹⁾ a požívají ochrany, kterou jim přiznává Listina základních práv Evropské unie⁽²⁾. Právo EU ukládá vnitrostátním soudům povinnost zajistit v jimi vedených soudních řízeních úplné a účinné prosazování takových práv a závazků.

5. Mezi právními nároky, jež zaručuje právo EU, je i právo na náhradu za škodu utrpěnou v důsledku porušení článku 101 nebo článku 102 SFEU: plná účinnost pravidel hospodářské soutěže EU by byla ohrožena, pokud by poškozené strany nemohly podat žalobu o náhradu škody, kterou utrpěly v důsledku porušení těchto pravidel. Každá osoba je oprávněna domáhat se soudní cestou náhrady utrpěné újmy, pokud existuje příčinná souvislost mezi uvedenou újmou a kartelovou dohodou či jednáním zakázaným pravidly hospodářské soutěže EU.⁽³⁾
6. Náhradou způsobené újmy se rozumí uvedení poškozených stran do stavu, ve kterém by se nacházely, kdyby nedošlo k porušení článku 101 nebo 102 SFEU. Osobám, které byly poškozeny v důsledku porušení pravidel EU s přímým účinkem, by tudíž mělo být přiznáno odškodnění, a to v plném rozsahu jejich újmy: nárok na odškodnění v plném rozsahu zahrnuje skutečně vzniklou škodu (*damnum emergens*) a rovněž kompenzaci ušlého zisku (*lucrum cessans*), k němuž došlo v důsledku porušení;⁽⁴⁾ a nárok na přičtení ušlých úroků od okamžiku vzniku škody⁽⁵⁾.
7. Pokud neexistují žádná pravidla EU, která by upravovala žaloby ve věcech náhrady škody za porušení článku 101 nebo 102 SFEU, je na vnitrostátním právním řádu každého členského státu, aby podrobně upravil výkon tohoto práva na náhradu škody, které je zaručeno v právu EU. Taková úprava ovšem nesmí výkon práv, která přiznává právo EU, nadměrně ztěžovat nebo prakticky znemožňovat (zásada efektivity). Nemůže být ani méně příznivá než právní úprava žalob v případech porušení podobných práv, které jim přiznává vnitrostátní právo (zásada rovnocennosti)⁽⁶⁾.

2.2 Vnitrostátní právo a jeho vztah k zásadám práva EU

8. Pokud jde o otázku určení výše náhrady škody, není-li upraveno právem EU, stanoví právní předpisy členských států při prokazování výše utrpěné újmy vhodné důkazní břemeno a požadovanou míru upřesnění. Vnitrostátní právní úprava rovněž obvykle stanoví rozložení důkazního břemene a povinnosti jednotlivých stran činit skutková tvrzení. Vnitrostátní právní předpisy mohou stanovit přenesení důkazního břemene, pokud žalující strana prokázala určitý soubor faktorů, a mohou stanovit zjednodušená pravidla pro výpočet a vyvrátitelné či nevyvrátitelné právní domněnky. Vnitrostátní právo dále vymezuje rozsah pravomoci soudů určit vyšší vzniklé škody na základě přibližných nejlepších odhadů nebo s využitím spravedlivého uvážení. Veškerá tato vnitrostátní pravidla a postupy, jež upravují stanovení výše náhrady škody, by měly být stanoveny a uplatněny v jednotlivých případech tak, aby umožnily stranám, jež byly poškozeny v důsledku porušení soutěžního práva EU, získat v plném rozsahu náhradu škody za utrpěnou újmu bez nepřiměřených obtíží, a to vždy přinejmenším stejně tak účinně, jako je tomu u obdobných řízení vycházejících z vnitrostátního práva.
9. Jedním z důsledků zásady efektivity je, že uplatnění vnitrostátních právních pravidel a jejich výklad by měly odrážet problematiku a dané možnosti související s výpočtem výše náhrady škody ve věcech hospodářské soutěže. Výpočet výše takové škody vyžaduje srovnání skutečného stavu poškozeného se stavem, v němž by se poškozený nacházel, kdyby k protiprávnímu jednání nedošlo. To však nelze zjistit ze skutečného stavu, neboť nelze s určitostí zjistit, jak by se vyvíjely tržní podmínky a jednání tržních aktérů, nedošlo-li by k porušení. Jedinou možností je odhadnout vývoj, k němuž by mohlo

⁽¹⁾ Věc C-453/99, *Courage a Crehan*, 2001, Sb. rozh. I-6297, body 19 a 23; Spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, 2006, Sb. rozh. I-6619, bod 39.

⁽²⁾ Viz článek 17 Listiny o ochraně majetku jednotlivce; Právo na účinnou právní ochranu v případech porušení práv zaručené právem Unie je uvedeno v článku 47 Listiny.

⁽³⁾ Věc C-360/09, *Pfleiderer*, 2011, Sb. rozh. I-5161, bod 28; věc C-199/11, *Evropské společenství v. Otis NV a další*, 2012, dosud nezveřejněno ve Sb. rozh., bod 43.

⁽⁴⁾ Spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, 2006, Sb. rozh. I-6619, body 95-96 a spojené věci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur a Factortame*, 1996, Sb. rozh. I-1029, bod 87.

⁽⁵⁾ Spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, 2006, Sb. rozh. I-6619, bod 97, který odkazuje k věci C-271/91, *Marshall*, 1993, Sb. rozh. I-4367, bod 31.

⁽⁶⁾ Věc C-453/99, *Courage a Crehan*, 2001, Sb. rozh. I-6297, bod 29; Spojené věci C-295-298/04, *Manfredi*, 2006, Sb. rozh. I-6619, bod 62.

dojít, kdyby k porušení nedošlo. Určení výše škody v případech týkajících se hospodářské soutěže vykazuje ze své vlastní povahy vždy výrazná omezení svých možností, pokud jde o stupeň jistoty a přesnosti, jaký lze očekávat. Někdy je možné vycházet pouze z přibližných odhadů⁽¹⁾.

3. POKYNY TÝKAJÍCÍ SE URČENÍ VÝŠE ŠKODY

10. Vzhledem k těmto souvislostem vypracovaly útvary Komise praktické pokyny týkající se určení výše škody v žalobách o náhradu škody při porušení článku 101 nebo 102 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „praktické pokyny“).
11. Tyto praktické pokyny mají napomoci vnitrostátním soudům a stranám účastnícím se řízení o náhradu škody, tím že nabídnou více dostupných informací souvisejících s určováním výše škody způsobené porušením pravidel hospodářské soutěže EU. Poskytují proto podrobný přehled různých podob škody, k níž obvykle dochází v důsledku protisoutěžního jednání, a v konkrétní rovině uvádějí informace o metodách a postupech, jež jsou k určení výše takové újmy k dispozici. Širší informovanost přispěje ke zvýšení účinnosti žalob o náhradu škody. Rovněž by se v důsledku pokynů měla zvýšit předvídatelnost takových žalob, čímž se zvýší i právní jistota všech zúčastněných stran. Tyto praktické pokyny mohou napomoci stranám najít smírné řešení svých sporů, ať už v rámci soudního řízení nebo alternativních mechanismů řešení sporů, či mimo ně.
12. Tyto praktické pokyny mají pouze informativní charakter a z hlediska vnitrostátních soudů či stran nejsou závazné. V jejich důsledku tudíž nedochází ke změně právních pravidel členských států, jimiž se řídí žaloby o náhradě škody, ani jimi nejsou dotčeny práva a povinnosti členských států a fyzických či právnických osob podle práva EU.
13. Praktické pokyny by tedy neměly být zejména vykládány tak, že by zvyšovaly či snižovaly požadavky ve vztahu k dokazování či míru přesnosti předkládaných skutkových tvrzení, jež je od stran sporu vyžadována právními řády členských států. Není je možné vykládat ani tak, že by jimi byly dotčeny pravidla a postupy v členských státech, pokud jde o důkazní břemeno. Vnitrostátní soudy často přistupují v rámci svých právních řádů k rozhodování o určení výše přisuzované náhrady škody pragmaticky, včetně např. využití domněnek, přesunutí důkazního břemene či pravomoci soudů umožňující, aby při svém rozhodování vycházely z nejlepšího možného přibližného odhadu. Praktické pokyny mají poskytnout informace, jichž lze využít v rámci vnitrostátních právních pravidel a postupů, avšak nikoli místo nich. V závislosti na uplatnitelných právních pravidlech a konkrétních okolnostech jednotlivého případu tak může být zcela dostačující, aby strany poskytly obecnější skutečnosti a důkazy týkající se výše škody oproti některým metodám a postupům, jež jsou uvedeny v těchto praktických pokynech.
14. Praktické pokyny vysvětlují příslušné prvky metod a způsobů, jichž lze použít k určení výše škody způsobené v důsledku protisoutěžního jednání, včetně jejich kladů a záporů. O tom, který z přístupů bude považován za vhodný pro určení výše škody za konkrétních okolností daného případu, se však rozhoduje podle použitelného práva. Mezi faktory, k nimž se přihlíží, náleží vedle míry dokazování a důkazního břemene podle použitelného práva také dostupnost údajů, náklady a čas a jejich úměrnost vzhledem k výši žalované náhrady škody.
15. Praktické pokyny rovněž uvádějí a rozebírají řadu praktických případů. Ty dokládají obvyklé účinky, k nimž často dochází ve spojení s porušením právních předpisů hospodářské soutěže, a rovněž i způsoby, jak lze použít v praxi výše uvedené metody a způsoby k určení výše škody.
16. Ekonomické poznatky o škodě způsobené porušením antimonopolních předpisů a metody a způsoby určení její výše se časem vyvíjely v návaznosti na teoretický a empirický výzkum a soudní praxi v této oblasti. Praktické pokyny by proto neměly být vnímány jako zcela vyčerpávající a uzavřený přehled poznatků, metod a postupů, jež jsou k dispozici, ba del naopak.

⁽¹⁾ Soudní dvůr uznal omezené možnosti takových posouzení hypotetického stavu v souvislosti se stanovením výše ušlého výtěžku v žalobě o náhradu škody proti Evropskému společenství, viz spojené věci C-104/89 a C-37/90, Mulder a jiní v. Rada, 2000, Sb. rozh. I-203, bod 79.